דבר מסוים, ולכן לכו"ע לא הוי שכחה, אבל במשנתינו איירי דלאחר שהחזיק בו להוליכו לעיר הניחו בצד הגפה או הגדר דבזה פליגי ב"ה וסברי דהוי שכחה, **וכדבריו כן מבואר בפיהמ"ש להרמב"ם** במשנתינו ולקמן מ"ג, **והנה לפי"ז** משנתינו בדווקא נקטה שהניחו בצד הגפה או הגדר **ולא כדברי הגר"א** הנ"ל דאורחא דמילתא נקט.

והתיו"ט תמה בזה כיצד יתכן לומר כזאת שהנחה בצד דבר המסוים הוי סיבה דיחשב שכחה, דהנה למבואר ברע"ב [ומקורו מהרמב"ם כנ"ל] הרי דכשהחזיקו לקחת לעיר ולא הניחו בצד הגפה לכו"ע אינו שכחה, ורק אם הניחו בצד הגפה הוי שכחה לב"ה, נמצא דההנחה בצד דבר המסוים גורמת לו לדין שכחה וצ"ע דזה הוי 'איפכא מסתברא' לומר דהנחה בצד דבר המסוים הוי דין שכחה.

וכתב התוי"ט ליישב בזה, וז"ל 'וטעמא איכא למימר דכשלא הניחו אצל אחד מדברים הללו אע"פ ששכחו אינה שכחה הואיל והחזיק בו להוליכו לעיר, אבל כשהניחו אצל דבר מסויים אף על פי שהחזיק כבר להוליכו לעיר הוי שכחה, שסוברים ד'ושכחת' על ידי עצמך ולא כשיש דבר הגורם השכחה, שע"י שהחזיק בו ולא הניחו אצל דבר מסויים גרם לו ששכחו', **ומבואר בדברי התיו"ט** דיסוד הדין דכשהחזיק בעומר להוליכו לעיר אינה שכחה אינו מצד שזכה בו אלא משום דבעינן 'ושכחת על ידי עצמך ולא שיש דבר הגורם השכחה', והיינו דכיון שהחזיק בו לקחתו לעיר זהו הגורם שאחר שהניחו שכח ממנו כיון שכבר היה בדעתו שאת עומר זה הוא לוקח לעיר ואינו בכלל העומרים שבשדה שצריך לאוספו.

ולפי"ז ביאר התוי"ט דבגוונא שהניחו אח"כ בצד דבר המסוים כאן נחלקו ב"ש וב"ה, דב"ש סברי דאינו שכחה מהטעם האמור שכיון שהחזיק בו ליקח לעיר לא חשיב שכחה על ידי עצמו, וב"ה סברי דכיון דחזר והניחו בצד דבר מסוים הרי שהיה לו כבר סיבה לזוכרו ואם אפ"ה שכחו הרי זה חשיב כבר שכחה מחמת עצמו.

דרכו של הרמב"ם בהל' מתנות עניים בפלוגתת ב"ש וב"ה

ד] כתב הרמב"ם בהל' מתנו"ע [פ"ה הל' ג'], 'אבל אם נטלו ממקום למקום אע"פ שהניחו סמוך לגפה או לגדיש וכו' ושכחו הרי זו שכחה', **ויעוין בדרך אמונה שם [ציו"ה אות ס'] שהביא דהמל"מ ומרכה"מ ופה"ש כתבו** דהרמב"ם חזר בו ממה שכתב בפירושו למתני' דדבר המסוים הוי סיבה לאחשובי שכחה, אלא לעולם מודה דדבר המסוים הוי סיבה דלא הוי שכחה, וס"ל דהפלוגתא לשיטת ר"א, היא בגוונא שמעביר את העומר ממקום למקום והניח בצד הגפה דלב"ש לא הוי שכחה כיון שהניח בצד דבר המסוים ולב"ה מ"מ הוי שכחה, והא דקתני במשנה ג' דמודו ב"ה לב"ש הוי בהוליכו לעיר דזכו בו.

ולפי דרך זו הרי דשיטת ר' אלעזר קרובה מאד לשיטת ר' יהושע, דתרוויהו ס"ל דב"ש וב"ה פליגי אם הנחה בצד דבר המסוים הוי סיבה דלא הוי שכחה או לא, אלא דלר' יהושע איירי כשמעיקרא היה העומר מונח בצד דבר המסוים ובזה פליגי, ולר"א הוי דווקא כהבעלים הניח את העומר בצד דבר המסוים אבל בגוונא שהעומר מעיקרא היה מונח בצד דבר המסוים כו"ע מודו דהוי שכחה [כן כתב בציו"ה שם אות ע"ג].

פרק ו' משנה ג'

[רישא דמשנה ג' הוא ענין אחד עם משנה ד',
וסיפא דמשנה ג' שייך למשנה ב']

א. ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח וכו' [מ"ג], ואלו הן ראשי שורות שנים שהתחילו וכו', יחיד שהתחיל וכו' [מ"ד]

בעיקר פירוש משנתינו איכא כמה דרכים בראשונים, ויעוין בזה בארוכה **במלאכת שלמה ומשנה ראשונה ושערי אמונה.**

א] שיטת הר"ש דבמשנתינו נשנו ג' דינים חלוקים:

דין א', דשניים שהתחילו לעמר מאמצע שורה זה לצפון וזה לדרום ונשאר עומר אחד באמצע השורה ששניהם לא עימרו אותו ושכחוהו, אינו שכחה כיון שכל אחד סומך על חבירו שהוא יעמר.

דין ב' מי שיש לפניו שורה של עומרים והתחיל לעמר רק מהעומר השני או השלישי אע"פ שיודע שיש עומר ראשון, ושוב שכח את העומר הראשון לא הוי שכחה, ויליף בירושלמי לדין זה מדכתיב 'כי תקצור קצירך ושכחת, מה שאתה קוצר אתה שוכח', [ואע"פ דפסוק זה איירי ב'שכחת קמה' דהיינו ששכח לקצור, מ"מ ילפינן בירושלמי בהקש גם לשכחת עומרים] והיינו דרק עומר שנשכח מתוך מהלך הקצירה או העימור הוי שכחה אבל אם מעיקרא לא התחיל את הקצירה או את העימור בעומר זה, שוב אינו בכלל שכחה גם אם שכחו אח"כ.

דין ג' מי שיש לפניו י' שורות של עומרים מצפון לדרום וממזרח למערב, והתחיל לעמר שורה אחת מצפון לדרום, וכשהגיע לעומר אחרון של השורה דילג עליו והתחיל שורה אחרת אינו שכחה, דחשיב שלא בא לעמר עומר זה כלל ולא הוי בכלל 'לא תשוב לקחתו' כי מעולם לא בא לקחת עומר זה, ועוד דכיון דאיכא עומר אחד כנגדו בשורה האחרת חזינן לה כאילו עשה כאן שורה אחרת ממזרח למערב שלא התחיל כלל לעמר אותה ולכן לא שייך בזה 'לא תשוב לקחתו'.

ב] והקשה הר"ש סרילאו על עיקר הדין **הג'** המבואר במשנתינו, דהנה מצינו ב' טעמים לדין זה לפי דרכו של הר"ש, דבמשנה ד' מבואר דהטעם הוא דילפינן מקרא ד'לא תשוב לקחתו' דרק עומר שכבר עבר אצלו ושכחו הוי שכחה, ועומר דסוף שורה שקודם שהגיע אליו עבר לעמר שורה אחרת לא חשיב שהיה אצל עומר זה ולכן לא חשיב 'לא תשוב לקחתו', והכי מבואר בירושלמי, אכן במשנה ג' מבואר דטעם דין זה דראשי שורות [דהר"ש פירש לה גם על סוף השורה] הוא משום ד'העומר שכנגדו מוכיח' והיינו דכיון דהעומרים מסודרין באופן של שורות שורות מצפון לדרום וממזרח למערב, א"כ שפיר אנו אומרים שהעומר האחרון הוא מחשיב אותו כשורה ממזרח למערב ומעולם לא התחיל בעימור של השורה הזאת ולכן לא שייך בזה שכחה.

וכתב הר"ש סרילאו לדון מהו באמת עיקר הטעם לדין משנתינו האם מה ש'העומר שכנגדו מוכיח' כדקתני במשנה ג' או דדרשא דקרא ד'לא תשוב לקחתו' הוא עיקר הטעם כדמשמע במשנה ד'.

ויעוין בפי' הגר"א לירושלמי שנראה מדבריו שעמד ג"כ בזה, וכתב דבאמת עיקר הטעם הוא ד'עומר שכנגדו מוכיח' והא דדרשינן מ'לא תשוב לקחתו' הוי רק אסמכתא בעלמא, אכן בלשונו של הר"ש משמע ד'לא תשוב לקחתו' הוי מעיקר הטעם של משנתינו, ועוד דהרי לדבריו על זה קאי דברי המשנה עצמה שנקטה לטעם זה במשנה ד', וא"כ צ"ב מהו עיקר יסוד הדין דמשנתינו לדרכו של הר"ש.

מבואר בר"ש דתרי דיני 'סוף שורה' איכא, דין 'סוף שורה מצד עצמו' ודין 'סוף שורה מדין עומר שכנגדו מוכיח'

ג] ומדברי הר"ש בהמשך ביאור משנתינו עולה דב' דינים הם, דיעוין בדבריו דאחר שהביא את דברי הירושלמי על משנתינו כתב הר"ש וז"ל, 'הרי למדנו מהני תרי קראי, ראשי שורות קמה וסוף שורות עמרים, והדר ילפי מהדדי כדמפרש רבי יונה, **ולא שייך למילף מהכא סוף שורה אלא בשורה יחידה או בשורה אחרונה, דהיכא דיש שורות הרבה כשהניח סוף שורה ראשונה וחזר לשניה הייתי מרבה מלא תשוב אי לאו משום דעומר שכנגדו מוכיח עליו שלא ישכח כדפרשינן'.**

ומבואר בדבריו, דבאמת תרי דיני איתא בדין הג' המבואר, דבגוונא דאיכא רק שורה אחת או כשמעמר את השורה האחרונה בזה ילפינן מקרא ד'לא תשוב לקחתו' דלא הוי שכחה דכיון דלא עבר על העומר האחרון לא חשיב 'לא תשוב' כיון שמעולם לא היה אצל עומר זה, ובזה לא בעינן ל'עומר שכנגדו מוכיח' וגם לא שייך בזה סברא זו כיון דאיירי בשורה אחת יחידית או בשורה אחרונה, **ומה דאיתא** במשנה ג' 'עומר שכנגדו מוכיח' זה איירי בדאיכא הרבה שורות לפניו, והניח עומר בסוף שורה אחת ועבר לעמר שורה אחרת, דבזה לולי דאמרינן 'עומר דכנגדו מוכיח' הרי דהיה חשוב שכחה מה שהניח עומר בסוף שורה, דהוי כאילו עבר אצל עומר זה כיון שהמשיך לשורה אחרת והמשיך לעמר, ורק משום הטענה של 'עומר שכנגדו מוכיח' אמרינן דחשיב שלא עבר כלל אצל עומר זה והניחו להיחשב חלק משורה חדשה ממזרח למערב.

בגדר 'עומר שכנגדו יוכיח'

ו] בעיקר הא דקתני במשנתינו 'העומר שכנגדו מוכיח' **מצינו נידון ברבותינו** האם המכוון בזה דבאמת אנו בודקין האם כשיגיע לסוף שורה השנית ג"כ יניח את העומר האחרון דאז באמת איכא 'הוכחה' שעושה כאן שורה חדשה ממזרח למערב, או דלכל הפחות אנו שואלין אותו אם כוונתו באמת להשאיר גם בשורות האחרות את העומר האחרון, או דלעולם לא בעינן לזה, רק דעצם זה דשייך לפרש את מה שעזב את העומר האחרון בשורה כעשייה של שורה חדשה ממזרח למערב, בזה גופא סגי לומר דלא הוי שכחה.

ויעוין במשנה ראשונה שכתב דבאמת איירי דווקא שטוען הכי שכוונתו להשאיר את העומר האחרון שבכל שורה ושורה ולעשות שורה חדשה ממזרח למערב, אבל אם אינו טוען כן לא טענינן ליה, **אכן בלשון הר"ש** מבואר דסגי במה דשייך לומר שהוא עושה כאן שורה חדשה ממזרח למערב לאחשובי דלא הוי שכחה, דז"ל הר"ש, 'דכיון דשורותיהן **יכולות** להמנות ממזרח למערב, והיינו דקתני לעיל העומר שכנגדו מוכיח עליו שלא ישכח **דיכולות השורות** ליחשב בענין אחר', ומבואר להדיא דסגי במה 'שיכולות השורות ליחשב בענין אחר' בכדי לאחשובי שאינו שכחה, **וכן כתב בדרך אמונה** [פ"ה ס"ק עז ובציו"ה קמז] דכן נראה מפשטות המשנה והראשונים.

ספק הירושלמי כשעומר שכנגדו מוכיח ועימר אח"כ ממזרח למערב ושוב שכח את העומר

ט] בירושלמי נסתפקו בזה"ל, 'עימר מזרח ומערב ושכחו מהו שיעשה שכחה', **וביאר הפני משה** [ובעוד מפרשים] שהספק הוא בגוונא שהניח סוף שורה דאמרינן עומר שכנגדו מוכיח דעושה כאן שורה חדשה ממזרח למערב, ובאמת אח"כ עימר את השורה ממזרח למערב והגיע לעומר זה ושכחו, האם אמרינן דכיון דבתחילה כששכחו פעם ראשונה לא הוי שכחה הכא נמי כששכחו פעם שנית לא הוי שכחה, או דילמא דלא דמיא דהא דבפעם הראשונה לא הוי שכחה הוא משום שעשה אותו כשורה חדשה ממזרח למערב ולא עבר אצלו משא"כ בפעם השנית שמעמר ממזרח למערב התם כבר אין את הטענה של עומר שכנגדו מוכיח וא"כ הוי שכחה.

פרק ו' משנה ה'

א. שני עומרים שכחה ושלשה אינן שכחה וכו'

גדר הפטור דג' עומרים

א] הר"ש הביא את דברי הירושלמי בטעם דין משנתינו וז"ל, 'בירושלמי מפרש אמר רבי בון טעמא דב"ש לגר ליתום ולאלמנה יהיה טעמא דב"ה לעני ולגר תעזוב אותם', והיינו דב"ה דרשי 'לעני ולגר תעזוב' דחד לעני וחד לגר הרי דמיירי קרא בב' עומרין, אבל ג' עומרין כבר אינו שכחה, וב"ש דרשי לגר 'ליתום ולאלמנה יהיה' דמיירי נמי בג' עומרין, **אכן הרשב"ם בב"ב [עב:] ובפי' הראב"ד** לתורת כהנים הביאו בשם הספרי דהטעם דג' עומרים אינם שכחה לב"ה משום דכתיב 'ושכחת עומר בשדה' ודרשינן 'עומר ולא גדיש', וג' עומרים חשובים כגדיש, ופי' הראב"ד דהיינו משום דפעמים אדם עושה גדיש מג' עומרים.

והקשה המקדש דוד דהנה במתני' לקמן משנה ו' שנינו דעומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה, ונתבאר בירושלמי דהוי משום דחשיב כגדיש ודרשינן 'עומר ולא גדיש', ואיתא בירושלמי דאם שכח ב' עומרים קטנים ועומר אחד גדול שיש בו סאתים אין העומר הגדול מצטרף לב' הקטנים להיחשב דשכח ג' עומרים שאינם שכחה, והיינו משום דעומר שיש בו סאתים אינו חשיב עומר אלא 'גדיש'.

וא"כ הקשה המקד"ד דלטעם שכתב הירושלמי דג' עומרים אינם שכחה דהוי גדיש א"כ מדוע עומר שיש בו סאתים אנו מצטרף להם, דאע"פ דחשיב גדיש מ"מ שיצטרף להם למיקבע שגם הם גדיש ולכן גם הם פטורים.

ובעיקר הא דחזינן דשם 'גדיש' פוטר משכחה, **כתב המשנה ראשונה** בביאור הדבר [לקמן משנה ו' ד"ה 'ר"ג אומר לבעה"ב'] דיסוד הפטור בהא דהעומר חשיב 'גדיש', הוא משום שעתיד לזוכרו לאחר זמן כמו גדיש שתמיד זוכרו, והוי כ'דבר המסוים' שאינו שכחה כיון שעתיד לזוכרו, וכן כתב לקמן פ"ז מ"ב, וז"ל 'נראה דמיעוט גדיש נמי מהאי טעמא גופיה הוא דהוי דבר מסוים ועתיד לזוכרו', **וכן כתב בערוה"ש** [י' א'] דזהו טעם הפטור דגדיש, **ולפי"ז יקשה מאד** דמדוע סבר הירושלמי דעומר שיש בו סאתים אינו מצטרף לג' עומרים, והרי יסוד פטורו משום שעתיד הבעלים להיזכר בו, והרי זה גם יסוד הפטור דג' עומרים, וא"כ מדוע שלא יצטרף להם לפוטרם דהרי לפנינו ששכח ג' עומרים ועתיד להיזכר בהם.

וכתב המקד"ד ליישב וז"ל, 'ויש לומר דזה דג' אינו שכחה לפי שהן גדיש ועתיד לזוכרן הוא רק היכא שכל אחד מהם בעצמו אינו גדיש רק יחד הן גדיש אז זוכר כולן יחד כי נזכר הוא על הגדיש, אבל אם אחד מהם הוא גדיש בפ"ע ונזכר עליו בפ"ע אינו מועיל שיזכור בשבילו האחרים', עכ"ד.

תמיהת המקד"ד כיצד שייך שכחת ג' עומרים

ב] בעיקר דין משנתינו תמה המקדש דוד [שכחה סי' א'] תמיהה גדולה דכיצד יתכן לומר דשכח ג' עומרים לא הוי שכחה, והלא כששכח עומר אחד ועבר עליו ללקט עומר אחר, הראשון הוי כבר שכחה, וא"כ הוי כבר ממון עניים, וכיצד שייך לומר שאח"כ שישכח עוד ב' עומרים יפקע למפרע דין שכחה ודין ממון עניים שנקבע כבר בעומר הראשון.

ותירץ המקד"ד, דמבואר בזה דדין שכחה אינו חל רק מזמן שהתחיל לעמר את העומר שאחריו, ולא סגי רק במה שבא ללקט אותו, ולכן כל שיש לפניו ג' עומרים ושכח עומר אחד אינו שכחה עד שיעמר את שאחריו, ולפי"ז משכחת לה ששכח ג' עומרים כשעבר את הראשון והשני והשלישי ושכחם, ואת הרביעי עימר דכל הג' הקודמים לא הוי שכחה כיון דהוי שכחת ג' עומרים יחדיו, **ולפי"ז** אם שכח עומר אחד וכבר ליקט את העומר שאחריו הוי שכחה, ושוב אינו מצטרף עומר זה לעומרים אחרים להיחשב ג' עומרים שאינם שכחה.

ויעוין במכתב מהחזו"א [נדפס בסוף דרך אמונה עמ' קמ"א] שכתב כיסוד הנ"ל ודייק כן מדברי הרמב"ם, וז"ל החזו"א, 'ראיתי בר"מ [כמדומה לי פ"ה מה' מ"ע ה"ו] דאין שכחה חלה באיכא לפניו עוד ב' עומרים שאפשר שיצטרפו לג' עד שילקוט אחד מהם, ואם אין לפניו עוד ב' צריך שישהה